

TOPLUMSAL CİNSİYET, KADIN BEDENİ VE KÜRTAJ HAKKI ÜZERİNE BİR
DEĞERLENDİRME¹

AN EVALUATION ON THE GENDER, WOMEN'S BODY AND ABORTION RIGHT

Sıla SABANCILAR EREN*

*Öğr. Gör. Dr., Bitlis Eren
Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO,
Bitlis/Türkiye
ORCID: 0000-0002-8141-279X

Yazışma Adresi:

Sıla SABANCILAR EREN
Eposta: silasabancilareren@gmail.com

Gönderim Tarihi : 09/06/2021**Kabul Tarihi :** 08/10/2021

¹Bu makale, 23-24 Kasım 2019
tarihinde 2. Uluslararası İnsan
Çalışmaları Kongresi'nde sunulmuş
olan özet bildirinin genişletilmiş tam
metnidir.

ÖZ

Cinsiyet, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılığı ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ise, cinsiyetler arasında hukuki olmayan, kadını erkeğe bağımlı ve daha değersiz gören bir yaklaşımdır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadının insan hakları sorunlarına yol açmakta ve yeniden üretilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadını sınırlandırdığı ve yönlendirdiği alanlardan biri de onun bedenidir. Kadının kendi bedeni üzerindeki haklardan biri olan kürtaj hakkı bu bağlamda, bireysel bir karar olarak değil; kamusal bir tartışma alanı olarak ele alınmaktadır. Ahlaki, politik, geleneksel ve dini boyutlarıyla ele alınan kürtaj, ülkelere göre farklılıklar içermekte, geçmişten günümüze uygulanmakta ve yasaklanması halinde kadın ölümlerini artırmaktadır.

Bu makalede kürtaj hakkı, kadının kendi bedeni üzerindeki hak olarak ele alınmaktadır. Türkiye'de çok boyutlu bir tartışma olan kürtaj konusu makalede, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ülkemizdeki farklı hukuki uygulamalar üzerinden değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Kadın, Kürtaj Hakkı

ABSTRACT

Gender points out the biological difference between men and women. Gender inequality, however, is an idea that refers to the mistreatment toward women as well as to the women's dependency on men despite being not legal. Gender inequality creates violations of human rights and in turn, re-establishes these violations as norms. Among these violations, one of the areas that restricts and dictates to women is about women's body. Specifically, abortion right, which is a right of a woman on her body, is not considered as an individual decision but a public realm. Abortion is analyzed by its various dimensions such as moral, political, traditional, and religious and the approaches to abortion vary by culture. Abortion has been implemented in many countries for a long time. When abortion is banned by law, the rate of femicide increases in countries.

In this paper, abortion right is examined as the woman's right on her body. This paper will analyze the issue of abortion based on gender inequality and the practice of abortion law in Turkey.

Key words: Gender Inequality, Women, Abortion Right

Atıf için (How to cite): Sabancılar Eren S. Toplumsal cinsiyet, kadın bedeni ve kürtaj hakkı üzerine bir değerlendirme, Atatürk Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, 2021; 3(2): 89-101.

GİRİŞ

İnsan hakları tüm insanların doğuştan kazandığı, evrensel nitelikteki haklarıdır. İnsan haklarına erişim sürecinde cinsiyetin belirleyici bir rolü bulunmamaktadır. Ancak insan haklarının sınırlarının belirlenmesi, kapsayıcılığı, saldırılara karşı korunması ve müdahale durumu ülkelerin hukuki rejimleri, demokratikleşme ve toplumsal cinsiyetçi bir bakış açısının olup olmamasına göre farklılaşabilmektedir. Bu bağlamda bir ülkede anayasanın insan haklarına dayanması, özgürlük-güvenlik ilişkisinde özgürlükçü bakış açısının tercih edilmesi, haklara ilişkin saldırılarda tatmin edici cezai yaptırımların uygulanabilmesi, yaşamın her alanında ayrımcılığın ortadan kaldırılması önemlidir. Zira toplumsal cinsiyet eşitsizliği yaratan politikalar, hukuki uygulamalar ve değer yargıları bireylerin haklara eşit erişimini zedelemekte ve özellikle kadınların yaşadıkları insan hakları sorunlarını derinleştirmektedir. Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanan Küresel Cinsiyet Eşitliği Raporu'na (2020) göre Türkiye, 153 ülke içinde 130. sırada yer almaktadır. Rapora göre dünya genelinde cinsiyet eşitsizliğinin en yüksek olduğu alanlar; ücret eşitsizliği, siyasete eşit katılım, kamu kurumlarında cam tavan etkisi, eğitim, sağlıklı bir dengedir (World Economic Forum, 2021). Hukuki olmayan ancak, fiili olarak yaşanan ve gözlemlenen dezavantajlar, kadınların haklara eşit erişimini engellemekte ve oluşan dezavantajın kadınlar aleyhine sürdürülmesine neden olmaktadır (Demirgöz Bal, 2014). Kadınlar çalışma yaşamında, kamusal alanda ve özel alanda verili düzenin görünen ve görünmeyen engelleri ile daha fazla karşılaşmaktadır. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitsizliği hem evrensel hem de ulusal bir sorun olarak karşımıza çıkar. Okullaşma oranları ve eğitim istatistikleri, istihdam, işsizlik ve yoksulluk oranları incelendiğinde ülkemizde dezavantajlı gruplardan birinin kadınlar olduğu gözlenmektedir (Demirgöz Bal, 2014). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretildiği ve kadının iradesini sınırlandırdığı

alanlardan biri de kürtaj tartışması bağlamında, beden üzerindeki haklardır. Kürtaj hakkı, kadının kendi bedeni üzerindeki haklardan biridir. Bu hakkın ana eksenini, kişisel konularda sosyal baskıdan bağımsızlaşabilme, kendi vicdanıyla karar verebilme, istemediği bir hizmete zorlanmama, bedensel müdahale ve zarara uğramama özgürlüğü oluşturmaktadır (Sharge, 2003). Dini, ahlaki, politik ve toplumsal düşünce kalıpları kadın bedeni üzerinde ve kürtaj hakkı konusunda tahakküm yaratmaktadır. Böylelikle kadın, kendi bedeni üzerinde kararlarının son hakemi olamamaktadır. Kürtaj hakkına erişimdeki güçlükler kadının insan hakları sorunlarına ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine neden olmaktadır. Kişinin kendi bedeni üzerindeki ahlaki- vicdani kararlarının sorgulanması ve “iyi”, “doğru”, “ideal” olup olmadığı konusundaki görüşlerin kamusal alana taşınması, özgür iradenin gerçekleşmesini engellemektedir. Bu nedenle kürtaj tartışması hem politiktir hem de kadının insan hakları mücadelesinde önemli bir alandır. Bu makalede toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında kadın bedeni ve kürtaj hakkı irdelenecektir. Türkiye’de kürtaj uygulamasının hukuki ve toplumsal boyutları güncel istatistik veriler çerçevesinde ele alınacaktır. Ülkemizde hak olarak ele alınmayan ancak hukuki olarak tanınan kürtaj uygulamasının eksik görülen yönleri de değerlendirilecektir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, insan hakları sorunudur. Cinsiyetlerin birbirinden farklı özelliklerini göz ardı eden toplumsal cinsiyet eşitsizliği, cinsiyetler arasında hiyerarşik bir ilişki kurgulamaktadır. Kadın, erkek ya da diğer cinsel kimlikleri, var oldukları biçimde kabul etmeme, cinsiyetler üzerinden toplumsal rolleri belirleme, zayıf-güçlü, akıllı olan-olmayan, yetenekli-yeteneksiz, özne olabilen-bağımlı gibi nitelikleri bireylerin cinsiyetleri bağlamında değerlendirme, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yaratan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Cinsiyet düzeni

cinsiyetleri; haklar ve yükümlülükler, özgürlükler ve kısıtlamalar, sınırlar ve olasılıklar, güç ve tahakkümlere göre görevlendirmeyi esas alan bir bölüşüm sistemidir (Eckert, McConnell, 2004). Söz konusu ayrıştırma ve tanımlama süreci, cinsiyetlerin yeteneklerine göre sınıflandırılmasını ve görevlerine ilişkin toplumsal yargıları belirtir. Cinsiyet temelli yapılan sınıflandırma, kadın ve erkeği insan olma paydasından ayırmaktadır. Yapılan bu sınıflandırma kadının daha bağımlı konumlandırılmasına yol açarken; bu durumun “doğal” olarak algılanmasına da neden olmakta ve cinsiyet eşitsizliğini derinleştirmektedir. “Kadın doğulmaz, olunur” sözüyle toplumsal cinsiyet eşitsizliğini açıklayan Beauvoir (2011: 724) özetle, kadınların onlara meydan okuyan erkekler tarafından kuşatılmış ve kuralları belirlenmiş bir erkek dünyasına dâhil olduklarını belirtiyor. Söz konusu verili düzende kadın, kendi rüştünü ispat etmeye çalışan bir birey olmaya zorlanmaktadır. Bu dünya kadınları kendine güvenmeyen ve sorumluluk alamayan, aşağı ve bağımlı, toplum karşısında özne olarak ortaya çıkması mümkün olmayan, evlerinde bedenleriyle kuşatılan “çocuklar” olarak değerlendirir (Beauvoir, 2011: 725). Kadını erkeğe bağımlı gören toplumsal cinsiyet eşitsizliği, onun kendi kararlarında özne olamayacağını kabul etmektedir. Kadınların kendi yaşamlarını nasıl yönetmek istediğini göz ardı eden bu bakış açısı, bir kadının eğitim hakkı, meslek seçimi, hangi hobileri tercih edebileceği, evlilik yaşı, evlilik içi sorumluluklarının neler olması gerektiği, annelik rolü gibi konularda kendi kararlarını aşan, önceden hiyerarşik olarak belirlenmiş, verili toplumsal normları “makul olan” biçiminde değerlendirmektedir. Gelenekler, din, kültürel kodlar, politika gibi üst yapı kurumları da kadının eşitsiz konumunu pekiştirmektedir (Karakaya & Cihan, 2017). Unesco’nun (2000) Cinsiyet Duyarlılığı isimli çalışmasında, erkek ve kadın arasındaki farkın biyoloji ile belirlendiğini ancak toplumsal cinsiyetin, erkek ve kadın arasındaki sosyal farkı niteleyerek öğrenilen,

zaman içinde değişebilen, farklı kültürlere göre çeşitlenebilen iki farklı kavram olduğunu belirtir. Bu yönüyle toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınlık ve erkeklik durumunu insan olma paydasından ayırmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerinin tarihsel faktörlerle belirlendiği, tarım teknolojisi ile birlikte erkeklerin ev dışında, kadınlarımıza ev içinde sorumluluk almalarının bir norma dönüştüğü; cinsiyetçi gramer yapılarının, toplumsal cinsiyet üzerindeki istikrarlı etkisiyle sosyal yapıları etkilediği, coğrafi niteliğin cinsiyete göre çalışma talebini şekillendirdiği belirtilmektedir (Giuliano, 2017). Toplumsal işbölümü ile şekillenen kamusal alan-özel alan ayrımı, tarihsel süreçte cinsiyetlere yüklenen görevler, gelenekler ve kültürel kodlarla yeniden üretilmiştir. Tarihsel süreç irdelendiğinde, tarihin ilk dönemlerinde kadınların doğurganlıkları dolayısıyla öne çıktığı ve ilk ilahların Tanrıçalar biçiminde arkeolojik kalıntılarda yer aldığı (Sevim; 2005); ilk uygarlıklarda kadın erkek eşitliğinin bozulmaya başladığı ve izleyen dönemde yaşamın her alanında çeşitli sınırlıkların oluştuğu bilinmektedir. Kadın ve erkek arasındaki hiyerarşinin oluşmasında, onun “erkeğe yardım için yaratılması”, “Adem’i günaha sürüklemesi”, ortaçağda “tam gelişmesi engellenmiş potansiyel bir erkek, kusurlu, eksik, sakat bir yaratık” olarak tasvir edilmesi (Ed. Duby, Perrot, 2005) ve bu süreçte kalıp yargıların oluşturarak, toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştirmiştir. İlk uygarlıklardan itibaren daha yeteneksiz ve daha bağımlı olduğu iddia edilen kadın, temel hak ve özgürlüklere geç, aşamalı ve sınırlı bir biçimde erişebilmiştir.

Özetle, toplumsal cinsiyetin inşa edilen, önyargılı, söylemsel olarak kurulan ve kültürel hareketlerde yüzeye çıkan bir kavram olduğunu belirtmektedir. (Butler, 1999). Bourdieu (2018) de eril tahakkümün gücünün kendi haklılığını ispat etmeye yeltenmemesinde olduğunu ifade ederek, bir erkek için en ağır aşağılanmanın bir kadına dönüştürülmek ve bireyin erkekliği ile alay etmek olduğunu dile getirir. Erkeklik ve güç

ilişkinin iç içe geçmişliğinin göstergesi olan söz konusu durum, erkekliğin sembollerini de oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kategorilerinin gücü, bizler için cinsiyetsiz bir hayat yaşamayı imkânsız kılmaktadır (Eckert, McConnell, 2004). Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitsizliği, toplumun bizlere biçtiği rollere ilişkin bir dayatma olarak karşımıza çıkmakta ve aksi durumda toplumsal yaptırımla bizleri karşı karşıya getirmektedir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bağlamında Kadın Bedeni

Toplumsal cinsiyet tartışmalarının boyutlarından biri de kadın bedeni üzerine yoğunlaşmaktadır. Fiziksel bütünlüğü temsil eden beden üzerindeki haklar, varlığımızın parçasıdır. Bu nedenle de insan bedeninin korunması, insan haklarının korunmasını sağlamaktadır. Ancak insan bedeni üzerinde “makul” normlar, doğrular veya yanlışları belirlemek beden üzerinde tahakküm olarak değerlendirilebilir. Cinsiyetçi bakış açısının, toplumsal normlar çerçevesinde kadını yönlendirmesi ve kurallar oluşturması da kadın bedeni üzerindeki hegemonik bakış açısını yansıtmaktadır (Saygılıgil, 2015).

Kadınların sosyal kimliğinin kültürlerin bedenleriyle ilgili kavrayışları tarafından koşullandığı- 16-17. yüzyıllarda beyaz tenli, şişman, ince belli vb. olmanın makul olduğu -ve kadınların güzel görünmek için kozmetiğin sosyal ve ahlaki bir zorunluluk oluşturduğu da dikkat çekilen konular arasındadır (Matthews Grieco, 2005). Bu bağlamda kadın bedenine ilişkin düşünce biçiminde bir değişim gözlenmektedir. Ortaçağda güzel görünmek erkeklerde şehvet uyandırabildiği gerekçesiyle engellenirken, aydınlanma döneminde bu durum zorunlu bir tercih olarak kadınları yönlendirmektedir. Ancak değişmeyen tek şey kadınların bedenleri üzerinden tanımlanmaya devam etmeleridir. Günümüzde de kadın bedenine ilişkin “makul” olan ve olmayan arasında bu biçimde bir yönlendirmeyi görmek mümkündür. Yaşlanma karşıtı ürünler, saç boyaları, estetik operasyonların yaygınlığı, diyet ürünleri, fit bedene sahip olma yöntemleri gibi pek çok ticari işlerin hitap

ettiği kitle kadınlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle kadın bedeni, geçmişten günümüze sosyal normların inşa edildiği bir alandır.

Bedenin toplumsal ayrımları destekleyen anlam ve simge üretiminin birincil kaynağı olduğunu ve toplumsal cinsiyetin kurulma ve kurumsallaştırılması sürecinin, kadın bedeni üzerinde anlam ve sınırlama yüklemesi aracılığıyla gerçekleştiği de savunulan görüşler arasındadır (Özbudun, 2017). Beden bireysel bir yaratım, kültürel ve toplumsal bir üretim olarak hem kişisel hem de kamusaldır (Bayhan, 2013). Dolayısıyla kadın bedeni ve görünüşü hem politik hem de ekonomik varsayımları yansıtan ve karşıt görüşlerin üzerinde tartıştığı bir alana işaret etmektedir. Türkiye’de uzun süre gündemde olan muhafazakârlık-laiklik tartışmasının simgesinin başörtüsü olması ya da cinsel istismara maruz kalan kadınların etek boyu uygun örnekler olarak ele alınabilir. Söz konusu kalıp yargıların mekânı ve meşrulaştırma alanı kadın bedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumların bedenleri üretmediğini ama onları etkileyebilip biçimlendirebildiği, bebeklerin cinsiyetlerinin belli olmasıyla başlayan çoğu tercihin, fiziksel bedeni toplumsal bedene dönüştürdüğü ve toplumsal cinsiyete katkı yaptığı söylenebilir (İnceoğlu & Kar 2010). Söz konusu tercihler cinsiyetimizin ne olduğu, nasıl bir hayatımızın olacağı, hangi renkleri veya aktiviteleri sevebileceğimizi de toplumsal olarak koşullamaktadır. Örneğin kız çocuklarının bale, erkek çocukların futbol/basketbol gibi spor dallarına yönlendirilmeleri, söz konusu sporların çocukların cinsiyetlerine uygun olduğuna bağlı cinsiyetçi bakışı yansıtır. Bebeklikten yetişkinliğe geçişte toplumsal rolleri kabullenmeyi kolaylaştırır. Benzer biçimde farklı kültürlerde kadın cinselliğinin denetlenmesi için kullanılan ilkel yöntemler, bekâret, fuhuş, şiddet, çalışma hayatındaki ayrımcılıklar vb. de beden üzerinden cinsiyet ayrımcılığı örneklerini oluşturur (İnceoğlu; Kar, 2010). Bu bağlamda kadın bedeni üzerinde kontrol mekanizmalarının hakları

sınırladığı, topluma yorum yapma yetkisi tanıdığı ve onun bedeni üzerinde tahakküm kurulduğunu göstermektedir.

Kadın Bedeninin Üreyle İlişkilendirilmesi ve Kürtaj Hakkının Değerlendirilmesi

Kadın bedenine ilişkin araçsalcı bakış açısına göre, kadına bir rol biçmek, varlığını bir nedene indirgemek tarihsel süreçte yaygın bir uygulamadır. Doğurganlık ve annelik kadının önemli rolü ve görevi olarak ele alınmıştır. Örneğin Babiller’de kadın olmak çocuk doğurmayla ilişkiliydi ve eğer kadın kısır ise tazminat karşılığında boşanma gerçekleşebiliyordu; Eski Mısır’daysa krallık kanının saflığını korumak için ensest evliliğe izin veriliyordu (Sevim, 2005). 12-15. yüzyıllarda kiliseye ve aileye adanmış bedenler olan kadınların tek işlevi üremek olduğundan, üremenin gerçekleşebilmesi için kadının sağlığını koruması yani aşırı yememesi ya da güçten düşmemesi, alkol kullanmaması önerilmekteydi (Duby; Perrot, 2005). Kadının annelik üzerinden tanımlanması sanat eserlerinde, 16. yüzyılda gebelik veya bebeği emzirmenin konu alınması bağlamında karşımıza çıkarken; çocuklar annenin süsleri olarak değerlendirilmektedir (Borin, 2005). Bu bağlamda kadın bedeni, değerli, bireysel ve özgün olmanın ötesinde erkeğe adanan, ona sunulan ve üremeye odaklı bir nesnedir. Kadının toplumsal hayatta nasıl davranması gerektiğine ilişkin oluşan toplumsal normların, üremeyi gerçekleştirebilmek için fiziksel ihtiyaçlar nezdinde de normlarla desteklendiği görülmektedir.

Yirminci yüzyılda gelişen teknoloji ve modern kontrol yöntemleriyle kadınların yaşamlarının hangi noktasında ve ne sıklıkta gebe kalmak istediklerini belirleyebilmeye başlamış ve erkeklerin partnerlerinin rızasıyla çocuk sahibi olabilmeleri mümkün olmuştur (Lafaucheur 2005). Doğum kontrol yöntemleri, kadınların kendi bedenleri üzerindeki tercihlerini güçlendirirken, onların yaşam amaçları üzerindeki tercihlerini de güçlendirmiştir. Bu sayede kadın anne olmak haricinde farklı roller de üstlenebilmektedir. Kadın bedeninin üreme

özgürlüğü ile ilişkisi, günümüzde hukuki anlamda daha koruyucu düzenlemeler içermekte, dünyada ve ülkemizde kürtajla ilgili hukuki sınırlar büyük oranda rızaya dayalı bir biçimde gerçekleşmektedir.

Gebelik döneminde, kadınların yaşamlarını kontrol etmek daha kolay olduğundan, fetüs kadından daha değerli kabul edildiğinden ve ataerkil kültür kadınların “bütün çocukları Tanrı verir” inancını kabul etmesi gerektiğini savunduğundan, kürtajın “suç” unsuru olmaktan çıkarılması yavaş ve zor olmuştur (Berer, 2017). Her ne kadar geçmişten günümüze yasal düzenlemeler, kadın lehine reforma uğrasa da ataerkil bakış açısı, kadına biçilen rolün sürdürülmesini dayatmaktadır. Kürtaj olgusunun dünyadaki önemli etkilerinden biri güvenli kürtaja erişememe dolayısıyla yaşanan kadın ölümleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü, her yıl 25 milyon güvensiz kürtaj yapıldığını (başta Afrika, Asya ve Latin Amerika) belirtmektedir (<https://www.who>, 24/08/2020). Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) Türkiye Temsilcisi ise kürtajı yasaklamanın onu engellemediğini, kürtajı engellemenin yolunun makul fiyatlarla, erişilebilir doğum kontrol yöntemleri ve bireylere özgürce tercih yapabilecekleri yeterli bilgi ve eğitim olanakları sunmak olduğunu belirtmektedir

(<https://www.bbc.com> 25/07/2019). Kürtaj, bir doğum kontrol yöntemi değildir. Özellikle yasaklar ya da katı uygulamalar nedeniyle kadınların güvenli kürtaja erişememesi, kürtajdan vazgeçmelerine neden olmaktadır. Sağlıksız koşullarda, gerekli donanıma sahip olmayan kişilerce gerçekleştirilen kürtaj ise, kadınların yaşam hakkını ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenle de devletlerin gerekli bilgilendirme ve ulaşılabilir doğum kontrol yöntemlerini sunabilmesi, yaşam hakkını ve tercih edebilme özgürlüğünü garanti altına almaktadır. Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Vatikan, Malta, Nikaragua gibi ülkelerde hiçbir sebeple kürtaja izin verilmezken (United Nations, 2014), Avrupa’da İrlanda’nın da aralarında olduğu üç ülkede (www.tr.euronews.com), dünyada

ise 68 ülkede (<http://ka-der.org.tr/25/07/2019>) kürtaj yasağı bulunmaktadır. Dünya ülkelerinde % 97 oranında kadının hayatını kurtarmak amacıyla kürtaja erişim mümkünken; kadının fiziki sağlığını (% 67) ve akli sağlığını (% 64) korumak; tecavüz ve encest sonucu gerçekleşme (% 52); ceninin zarar görmesi (% 52), sosyo-ekonomik nedenler (% 36) ve istek üzerine (% 30) kürtaj uygulamasına izin verilmektedir (United Nations, 2014).

Kürtaj konusunda gerçekleşen tartışmalardan biri de kürtajın hangi zaman aralığında gerçekleşebileceğidir. Dünya ülkelerinde genelde kürtaj için 12 hafta, bizim ülkemizde 10 hafta yasal süredir. Ancak bu süreler ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Örneğin Amerika'da ilk trimester (1-12 hafta) döneminde kadının kararına saygı duyulması, ikinci trimesterde (13-27 hafta) kadının sağlığı için sakınca olmaması hallerinde kürtaja olumlu yaklaşırken, üçüncü trimesterde (28-40 hafta) zorunlu haller dışında ceninin korunması öngörülmektedir (Uyumaz; Avcı, 2016). Ülkeden ülkeye değişen uygun dönem tartışması, kürtaja nasıl yaklaşıldığı konusuna odaklanmaktadır. Bu durum ülkelerin gelişmişlik düzeyi, insan haklarının korunma derecesi, toplumsal cinsiyete yaklaşım biçimleri, ülkelerin politik tutumları, ahlaki kodları ile bağlantılıdır. Ancak değişmeyen durum, kürtajın yasak/sınırlı olsa da geçmişten günümüze varlığıdır.

Gebelik kadın bedenine bağlı olarak geliştiğinden, kadının tercihlerini değiştirmesine yol açmaktadır. Daha sağlıklı, dingin, az stresli yaşam biçimi, kısıtlanan kariyer ve hareket alanı gerektirmektedir. Bu nedenle kadın ve bebeğin öncelikleri kimi zaman farklılaşmakta ve taraflardan birinin önceliklerinden feragat etmesi gerekebilmektedir. Kürtaj konusu çatışma içermektedir. Hukuken kişilik kazanmamış olsa da fetüsün yaşam hakkı ile annenin bedeni üzerindeki hak arasında bir tercih/üstünlük/öncelik belirlenmiş olmaktadır (Uyumaz & Avcı; 2016). Gebeliğin sona

ermesi, fetüsün yaşamının son bulması anlamına gelmektedir.

Yaşam hakkı ve beden üzerindeki haklar çatışmasında, fetüsün yaşamının ne zaman başladığı konusunda da fikir birliği bulunmamaktadır. Yaşamın ana rahmi dışında yani doğumla başladığı an, fetüsün anne karnında hareket etmeye başladığı an, bilincin baz alınması durumunda beynin elektriksel faaliyetlerinin başlamasıyla, spermin rahim duvarına tutunmasıyla ya da yaşamın zaten süreklilik taşıdığı (sperm ve yumurta da canlıdır) esas alınarak başladığını savunan farklı görüşler mevcuttur (Altıparmak, Çiçekçioğlu, Yıldırım; 2009; Ürem; 2012). Fetüsün yaşamının ne zaman başladığı konusunda fikir birliği olmaması, bu soruyu yanıtlamayı zorlaştırmaktadır. Çünkü fetüs canlıdır ancak henüz bir insan olarak değerlendirilememektedir. Zira kişilik bizim hukukumuzda sağ doğumla ve anneden bağımsız hareket edebilmeyle başladığından, henüz doğmamış olan fetüsün kişilik hakları ve bu bağlamda yaşam hakkı söz konusu değildir. Dünyada ve ülkemizde gebeliğin sona erdirilebileceği süre yasalarca belirlenmiş ve aksi durumda cezai müeyyide öngörülmüştür.

Kürtaj konusu etik değerler çerçevesinde ele alındığında, birey tercihlerine saygı duyulmalıdır. Çünkü çocuk sahibi olmak bir hak olmakla birlikte, ailenin/annenin ekonomik, sosyal, psikolojik açıdan çocuğun sorumluluğunu alabilmesi gereklidir. Ceninin gelişimi ve dünyaya gelmesinin annenin beden bütünlüğüne bağlı gelişeceğinden kadının bu konuda karar vermesinin esas olduğu Sert (2013); ailenin/annenin ekonomik, sosyal, psikolojik açıdan çocuğun sorumluluğunu alamaması durumunda kürtajın etik olduğu (Ürem, 2012) görüşleri de paylaşılmaktadır. Kürtaj, tercih-yanlısı (pro-choice) ve hayat yanlısı (pro-life) olmak üzere iki bakış açısıyla ele alınmakta, geç dönemde ceninin bebek formuna dönüşmesi nedeniyle kürtaj uygulamasını doğru bulunmadığı ancak; kadının kanunen kendi bedenini ve bedeninde yaşattığı cenini kontrol etme hakkının bulunduğu da kabul

edilebilmektedir (McElroy, 2012). Kimi görüşler ise doğmamış bir çocuk saldırgan değilse (annenin yaşam hakkına saldırı kastediliyor), kürtajın da kendini savunma ayrıcalığı olmadığını ve doğmamış olan birey, yaratılışından sorumlu olmadığı için hayata gelmesinin de bir saldırı olmadığını savunmaktadır (Vieira Jr., 2012). Etik değerler nezdinde kürtaj olgusu, bizim kürtaja hangi perspektiften baktığımıza göre değişmektedir. Ancak etik değerler, ahlaki kabuller sonucunda oluşan ve doğrudan bireysel yargılara dayanan tercihleri yansıttığından kişiden kişiye değişebilmektedir. Bireysel bir yargı olan ahlak ise, bu konuda anne dışında başka birinin söz söyleme hakkını ortadan kaldırır. Ancak kürtajın hangi dönemde gerçekleştirilebileceğinin belirlenmesi önemli bir sorundur. Zira fetüsün, bebeğe dönüşme durumu onu yaşama daha fazla yaklaştırmaktadır.

Minimum düzeyde ve haklı gerekçeye dayanan kürtajın hak, en büyük ahlak dışı davranışın zor kullanma (devletin müdahalesi) olduğu, kürtajın doğumun yerine ikame edilemeyeceği, kürtajı cinayet kadınları katil göstermenin devletçi-kolektivist anlayışın büyük bir yalanı olduğu görüşü de bu tartışmanın boyutlarından biridir (Sambur, 2012). Bu bağlamda yazar, esas olanın doğum olduğunu belirtir. Ancak istisnai bir uygulama olarak ele aldığı kürtaj olgusunun, devletin veya diğer üst yapı kurumlarının görüşlerinin ve yasal düzenlemelerin ötesinde kadın tarafından verilmesi gereken bir karar olarak görür. Devletin kadın ve onun rahmi arasına girmesi bedene müdahale olarak nitelenmekte ve devletin kürtaja erişimi inkâr etmesi durumunda, kadının gebeliğe rıza gösterip-göstermeme imkânına sahip olamayarak, kendi bedeni üzerindeki hak tartışmasını yorumlamanın anlamsızlaşması söz konusu olmaktadır (Neff, 1990). Temel hak ve özgürlüklerin hukuki sınırlarını belirleyen devlet, beden bütünlüğünün sağlanması konusunda söz sahibidir. Ancak rızaya dayanan kürtaj konusunda karar verme yeteneğinde ilk söz sahibi olması

gereken kadın mıdır, devlet midir sorusu gündeme gelmektedir. Bu soruya Sambur (2012) annenin devletten daha şefkatli olduğuna ve bireysel kararlarda kendi vicdanıyla hareket ettiğine dikkat çekmekte ve Türkiye’de yürütülen kürtaj tartışmasının fetüsün yaşam hakkından ziyade, siyasi ve ideolojik nitelikli bir kampanya ile ahlaki ve dini sektörü güçlendirmeyi amaçladığını savunmaktadır. Kürtaj karşıtlığının, cinsel ahlak ve toplumsal cinsiyet kalıplarının ortadan kalkmasından duyulan endişe nedeniyle, yaşam hakkının korunması bağlamında savunulduğu da düşünülmektedir (Çokar, 2008). Bu yönüyle kürtajın bir hak olmadığını ifade etmek veya kürtajı cinayetle eşdeğer görmek, fetüsü taşıyan anneye de olumsuz bir yaklaşımı gündeme getirmektedir. Bu durum kadının toplumsal rollerinin de annelik üzerinden yeniden üretilmesine neden olmaktadır.

İslam dini açısından kürtaj olgusu değerlendirildiğinde, dinin ölümden ziyade yaşamı öncelediği belirtilmelidir. Her şeyin kaynağı Allah olduğu için, insan yaşamının da kaynağıdır ve bedene ruh üflenmesi ile insan aslında Tanrısal bir değere kavuşmaktadır (Post, 2004). Bu nedenle de yaşamın korunması önceliklidir. İslam Hukuku’nda hamileliğin dördüncü ayında bedene ruh üflendiği kabul edildiğinden; bazı farklı görüşlere rağmen (Malikilerin bir kısmı kürtaja karşıyken; bir kısmı 40 güne kadar, Hanefiler, Şiiiler ve Sünniler farklılıklara rağmen 4 aya kadar kürtaj yapılabileceğini kabul ediyor) geçerli nedenlerle kürtaja izin verilmektedir (Post, 2004). Cenine ruh üflendikten sonra kürtaj uygulaması ise haram kabul edilmektedir (Doğan, 2016). İslam’ın asıl kaynağı olan Kur’an’da kürtaj ile ilgili doğrudan herhangi bir bilgi olmamasına rağmen, yaradılışın kutsal bir yönü olduğuna değinilmektedir. Yaşamın ne zaman başladığı tartışması, dini açıdan da önemlidir. Mezheplere göre farklılaşmış olsa da, İslam Hukuku geçerli ve zorunlu nedenler olduğu takdirde 4 aya kadar kürtaja olanak tanımakta, aksi durumları ise haram kabul etmektedir.

Tercih veya hayat yanlısı bakış açısına göre farklılaşan kürtaj, üreme hakları bağlamında bir insan hakkıdır. Gebelik kadının kendi bedenine dair bir süreç olduğu için, kürtaj konusunda karar verme yeteneği de kadınlara aittir. Tüm boyutlarıyla potansiyel bir bireyin sosyal, ekonomik, psikolojik sorumluluğunu alamama durumu, annenin rızası ve mutlaka yasal bir süre ile hak olarak ele alınabilmelidir.

Fetüs Hakları ve Babalık Bağlamında Kürtaj Olgusunun Değerlendirilmesi

Kürtaj konusunda ayrıca ele alınması gereken başlıklardan biri de fetüse ilişkin haklardır. Bu haklar özü itibarıyla “ana rahmine düşme” bağlamında anlam kazanırken; kimi temel haklara eşit erişim olanağı sunmaktadır. Örneğin ülkemizde fetüs, miras hakkı bağlamında değerlendirmeye alınmaktadır. Diğer yandan fetüs haklarının nasıl ele alınması gerektiği biyoetik ikilemler çerçevesinde de ele alınmaktadır. Kürtaj tartışmasının ikilemlerinden biri fetüs hakları ve kadının kendi bedeni hakkında karar verme yeteneğinin sınırlarıdır. Beden üzerindeki hakların nerede başlayıp bittiğinin belirlenmesi de potansiyel bir bireyin yaşama hakkı çerçevesinde değerlendirilebilmektedir. Hukuki olarak kişi sayılmayan fetüsün, anneden bağımsız bir varlık veya annenin bir parçası olarak kabul edilmesi de farklı bakış açılarına göre kürtajı farklı yorumlamaya yol açmaktadır. Çünkü etik ilkeler çerçevesinde eğer fetüs, kadın bedeninden bağımsız ele alınırsa; kadının kendi bedeni üzerinde karar verebilme hakkı daha baskın ya da meşru sayılabilirken; fetüs kadın bedeninin bir parçası olarak ele alındığında kürtaj olgusu potansiyel bireyin yaşam hakkına müdahale olarak yorumlanabilmektedir. Kürtaj tartışmasında etik ilkeler çerçevesinde ele alınan konular arasında “zarar vermeme ve yararlı olma ilkeleri” ve “adalet ilkeleri” yer almaktadır (Kurt& Tunca, 2016). Zarar vermeme ilkesi, fetüsün korunması bağlamında ele alınan gerçekten ciddi bir anomali durumunda hekimin kürtajı yapabilmesine etik bir temel

oluştururken; adalet ilkesi de fetüsün annesinin bir parçası olması nedeniyle karar verme sürecinden dışlanmasının adil olamayacağı iddiasını esas almaktadır (Kurt& Tunca, 2016). Bu iki ilke çerçevesinde kürtaj uygulaması hem yasal sınırlar hem hekimlerin bu konudaki biyoetik değerleri hem de yaşam-ölüm ikilemi çerçevesinde tartışmayı derinleştirmektedir. Kürtaj uygulamasıyla fetüsün sağ doğma hakkı elinden alındığından anayasal ve medeni haklardan faydalanmasının engellendiği; günümüz teknolojisinin fetüsü hasta olarak kabul etmeye ve fetüsün tedavisine olanak sağladığı, ebeveynlerin sadece kendi çıkarları için bu kararı almalarının tıbbi ve fetal etik açısından doğru olmadığı da paylaşılan görüşler arasındadır (Şen &Yayla, 2002). Çünkü bu uygulama fetüsün hayatına son verdiğinden, fetüsün potansiyel bir birey olarak ele alınmasını zorlaştırmaktadır. Eğer fetüsün sağlığı nedeniyle kürtaj kararı alınıyorsa, tıbbi etik ilkeler çerçevesinde sağlık çalışanlarının ebeveynlere desteği göz ardı edilmemelidir. Ancak “isteğe bağlı kürtaj” uygulaması durumu, fetüs ve ebeveynler arasında sadece çıkarlar çerçevesinde ele alınıyorsa bu durum etik ikilemler yaratabilmektedir. Fetüsün özgürlüğü; anne hakları ile kısıtlı birey olarak ele alınmasının ve annenin özen gösterme yükümlülüğü olan kişi olarak görülmesi gerekliliği de ifade edilmektedir (Atar &Yalım, 2018). Bu bakış açısı, fetüsü birey olarak ele aldığından, onun yaşamına devam etmesini öncelik olarak görmektedir. “Fetüs bir canlıdır ve her canlının yaşama hakkı vardır” düşüncesi ekseninde “onun ne olduğundan ziyade ne olacağı” (Biçer vd., 2012) ile ilgili bir değerlendirme yapılması gerektiği de kürtaj karşıtı görüşler çerçevesinde ele alınmaktadır. Yaşam hakkının kutsallığına atıf yapan bu düşünce, her canlı için savunulması gereken bir temel oluştururken; annenin duygularına da seslenmektedir. Fetüse karşı davranışları belirleyeninin onun insanlık derecesinden ziyade annenin duyguları olduğunu aktaran Yiğit (2002), zaman zaman yaşamın kutsallığı ve hayat

kalitesi ilkesi arasındaki ikileme dikkat çekmektedir. Yaşamın kutsallığı ve doğacak çocuğa sunulacak imkânlar nedeniyle kürtaj kararı etik ilkeler çerçevesinde farklı değerlendirilebilmektedir. Kürtaj, kadınları öznenen nesneye dönüştüren ve bu kararın alınmasında annelik ve kadınlık ikileminin yaşandığı bir operasyondur (Yıldırım & Reşitoğlu, 2020). Öznenen nesneye geçme süreciyle kastedilen, herhangi bir dayatma olmaksızın anne olma durumunun kişisel önceliklerin önüne geçmesidir. Yazarların yaptığı araştırmada, kürtaj kararı alan ve uygulayan kişilerin karar alma sürecinde (evli olanlar) evlilik hayatının niteliği, maddi ve manevi zorlukları annenin üstlenmesi, diğer çocuklara duyulan sorumluluktan kaynaklandığı ve kürtajın çok zor bir fedakârlık olarak algılandığı sonucuna varmışlardır (Yıldırım & Reşitoğlu, 2020). Dolayısıyla bu karar kürtaja olumsuz yaklaşan kadınların da zorlayıcı sebep olarak değerlendirilebilen yaşam kalitesi çerçevesinde “doğmamış çocuktan” vazgeçme fedakârlığı olarak değerlendirilebilmektedir. Çünkü çocuk için sağlıklı bir sosyal, ekonomik ve duygusal ortamın yaratılması, çocuk hakları bağlamında ebeveynlere sorumluluk yüklemektedir.

Kürtaj tartışmasında babanın konumu da ayrı bir başlık oluşturmaktadır. Kürtaj konusunda kadının kararı beden hakları çerçevesinde daha baskın bir zemin oluşturmaktadır. Ancak özellikle evlilik birliği içinde eşlerin birbirlerine karşı sorumlulukları, “mutluluğu birlikte sağlama” ödevleri ekseninde bu tartışma değerlendirildiğinde; hukuki olarak da birlikte karar verilmesi gereken konulardan birisi ortak çocuklardır. Bizim ülkemizde kürtaj uygulaması, evlilik içinde eş rızası ile mümkündür. Sadece babanın kararıyla kürtaj uygulaması mümkün olmasa da babanın düşünce ve kararının ikinci planda kaldığı söylenmelidir. Bunun temel nedeni de kadının fetüsü bedeninde taşıması, fetüse karşı özenli davranma sorumluluğu ve özellikle doğumla birlikte kurulan bağdan kaynaklanmaktadır. Yapılan araştırmaya

göre ülkemizde kürtaj kararının % 40’ı eşle birlikte, % 17’si kadınlar; % 3’ü ise erkekler tarafından alındığını göstermektedir (Ay & Yalçınkaya, 2017). Bu araştırma ekseninde baba olma kararının verilmesinde anne olmayı istemenin daha baskın olduğu belirtilebilir.

Türkiye’de Kürtaj Olgusunun Hukuki Durumu

Türkiye anayasal olarak kadın erkek eşitliğini tanıyan bir ülkedir. Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve anlaşmalar da söz konusu eşitliğin garanti altına alınması konusunda ülkemize sorumluluk yüklemektedir. Kadın-erkek eşitliğinin tanınması ve toplumsal cinsiyetle mücadelenin boyutlarından biri kadının kişiliğinin, kararlarının ve iradesinin hukuki anlamda korunabilmesi ve müdahale edilmemesidir.

Bireylerin kendi kararlarının hâkimi olması, insan haklarının boyutlarından biridir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi tüm insanları, insan olma paydasında eşitlemekte ve 12. maddesinde kimsenin ailesine ve özel yaşamına keyfi olarak müdahale edilemeyeceğini belirtmektedir (<https://www.tbmm.gov.tr/> 17/07/2019). Bu nedenle de kadının, anne olup olmamayı tercih etmesi insan haklarına atıf yapmaktadır. Devletin doğumu teşviki ya da kürtaja olumsuz yaklaşımı, onu bir taraf olmaya itmekte ve kadının kendi bedeni hakkında karar vermeye muktedir görmemektedir. Türkiye’nin de taraf olduğu Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı bir duruş sergilemektedir. Sözleşmenin 16. maddesi kadınların, “çocukların sayısına ve dünyaya getirilme zamanına serbestçe ve makulce karar verme konusunda aynı hakka sahip olma ve bu hakları kullanabilmeleri için gerekli bilgiye, eğitime ve araçlara sahip olması” konusunu düzenlemektedir (<https://www.tbmm.gov.tr/>, 17/07/2019).

Dolayısıyla cinsiyet eşitliğinin hayatın her alanında sağlanabilmesinin koşullarından biri, kadının anne olup olmama tercihinin saygı duymayla ilintilidir.

Çünkü çocuk sahibi olmak, ona karşı sorumluluklara, gereken özene, zamana, ekonomiye de sahip olmayı gerektirmektedir. Bu nedenle ülkemizde de gebeliğin sona erdirilmesi durumu, hukuki şartlara uygunluk şartıyla söz konusudur. Kürtaj olgusu ülkemizde genelde onaylanmadığından, kadına güvensiz bakış açısının yoğun biçimde hissedildiği, ayrılıkçı ve toplumsal sınırlılıklar içeren bir durumdur. Bu nedenle de kadınların tercih edebilme özgürlüğünün garanti altına alınmasında, toplumsal cinsiyet olgusuyla gerçek bir mücadeleye ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye’de kürtaj ile ilgili hukuki diğer hukuki düzenlemeler, Nüfus Planlaması Hakkındaki Kanun (NPHK), Türk Ceza Kanunu (TCK), yaşam hakkı bağlamında anayasa, hak ehliyeti bağlamında Medeni Kanun (MK) olarak ifade edilebilir. NPHK’na göre ülkemizde annenin sağlığı açısından tıbbi bir sakınca olmadığı takdirde istek üzerine 10. haftaya kadar, eğer anne veya doğacak çocukta tıbbi bir problem varsa 10. haftadan sonra da ve acil durumlarda doktorun gerekçeli kararı ve bildirimleriyle derhal gebeliğin sonlandırılmasına (kürtaj) izin verilmektedir (5. Madde). Bu bağlamda söz konusu yasaya aykırılık durumu TCK’nın 99. maddesinde çocuk düşürten kişinin veya çocuk düşürmeye yetkili olmayan kişinin 2-4 yıl arasında hapis cezası, kadının 1 yıl hapis cezası veya adli para cezası ile cezalandırılması biçiminde yer almaktadır. Yasaya göre eğer gebelik bir suç sonucunda gerçekleşmişse ve kadının rızası varsa 20 haftaya kadar olan gebeliğin hastane ortamında ve hekimler tarafından sonlandırılması cezai bir yaptırım gerektirmemektedir.

Kürtajın uygulanabilme koşullarını içeren hukuki düzenlemelerden biri de Rahim Tahliyesi ve Sterilizasyon Hizmetlerinin Yürütülmesi ve Denetlenmesine İlişkin Tüzük’tür. Bu düzenlemede de 10 haftayı geçen gebeliklerin sadece kadının hayati bir tehlikesi varsa veya derhal müdahale edilmediği takdirde hayati organlardan

birinin kaybedilme tehlikesi oluştuğunda gerçekleştirilebileceği belirtilmektedir (5. Madde). Kürtajın nerede, nasıl ve hangi koşullarda gerçekleştirilebileceği konularına ayrıntılı yer veren tüzüğe göre, ilgili raporların illerde sağlık ve sosyal yardım müdürlüklerine, ilçelerde hükümet tabipliklerine yazılı olarak bildirilmesinin zorunlu olduğu da yer almaktadır (6. Madde). Her üç düzenleme değerlendirildiğinde de kürtajın gerçekleştirilebileceği son dönem, ceninin 10. haftadan büyük olmamasıdır. 10 haftadan büyük bir ceninin kürtajla tahliyesi ancak sağlığı etkileyen acil durumlarda ve gebeliğin suç sonucunda gerçekleşmesine bağlıdır. Bu gibi durumlarda ise ilgili hekimlerin raporlarının ve kürtajın gerekçesinin mutlaka yetkililere bildirilmesi zorunludur.

Kürtaj uygulamasının hukuki şartlarından biri de, kişinin/kişilerin rızasının aranmasıdır. NPHK’nın 6. maddesine göre acil durumlarda ve mümeyyiz olmama durumunda rıza aranmazken, evlilik durumunda eşin, evlilik dışında kadının, reşit olmama durumunda küçüğün rızası ve velinin onayı, vasi altında reşit veya mümeyyiz olmama durumunda vasinin rızası ve sulh hâkiminin iznine bağlı gerçekleşebilmektedir. Yapılan işlem, kişinin ruh ve beden sağlığını etkileyebileceği için söz konusu rızanın aranması makul görünmektedir. Ancak evlilik içinde kadının şiddet görmesi veya tecavüze uğrama yoluyla gebe kalması durumunda, kadın için daha koruyucu tedbirler oluşturulabilir. Her ne kadar doğum kontrol yöntemleri yaygınlaşmış olsa da kadının ataerki ile mücadelesinde zaman zaman bu seçeneği tercih etme şansı olmayabilir.

Türkiye’de Kürtaj Olgusu ve Kadının Konumlandırılması

Türkiye’de (1983 yılından itibaren uygulanan) kürtaja ilişkin tartışma, 2012 yılında kürtajın cinayetle özdeşleştirilmesiyle tekrar gündeme gelmiştir (<https://www.ntv.com.tr/>, 21/10/2020.). Kürtaj karşıtlığı çerçevesinde dünyada da benzer yaklaşımların görüldüğü söz konusu

söylem, ülkemizde bazı STK'ların da desteğiyle "Kürtaj Yasaklanamaz" ve "Benim Bedenim Benim Kararım" kampanyalarıyla kürtaj tartışması, Türkiye'deki feminist hareketlerin mücadele alanında önemli bir başlık haline gelmiştir (Atay, 2017). Oluşan kamuoyunun da etkisiyle, kürtaj tartışması politik bir tartışma olarak kalmış ve farklı bir yasal düzenlemeye gidilmemiştir. Kürtaj konusunda yasaklama olmadıysa da fiili olarak, tıbbi düşüğü tetikleyen ilaçların – hastane eczaneleri hariç- eczanelerden çekilmesi, isteğe bağlı kürtaj yapan hastanelerin sayısı azalması ve kişiler yüksek fiyatlarla özel hastanelere başvurmak zorunda kalması söz konusu olmuştur (Atay, 2017). Böylelikle kadınların kürtaja erişimi zorlaşmıştır. Politik bir konu olan kürtaja ilişkin negatif yaklaşımlar, kadının ahlaki açıdan karar verebilme yeteneğini sorgularken; devletin iktidar alanını kadın bedeni üzerinden de tanımlamasına ve kürtaj hakkının sanki marjinal bir talepmiş gibi yansıtılmasına neden olmaktadır. Devletin, eşleri çocuk sahibi olma konusundaki teşviki çoğu zaman kadınların ulusun biyolojik üretim aracı olarak görülmesine ve bedenin devlet denetimine açılmasına olanak tanımaktadır (Kubilay, 2014). Bu durum devlet ve birey arasındaki özgürlük sınırları çerçevesinde de değerlendirilebilmektedir. Çünkü devletlerin nüfus planlaması yapması bir kamu politikası olmakla birlikte, bireyin özel alanına dâhil olması demokrasi açısından kabul edilemezdir. Ayrıca devletlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştiren söylem ve uygulamaları ve kadınlık, erkeklik rolleri üzerine düşünceleri, devletlerle benzer tutum sergilemeyen bireyler açısından kamusal alanda bu bireylerin marjinalmiş gibi görünmesine neden olabilecektir.

Ülkemizde kürtaja ilişkin tutumlar çeşitli bilimsel çalışmalarda gözlemlenmektedir. Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Algısı Araştırma sonuçlarına göre ülkemizde kürtaj konusuna yaklaşım farklılık göstermektedir. Kürtajı kadının temel hakkı görenlerin oranı % 37,

evlilik dışı oluşan kürtajı onaylama oranı % 42, kürtajı geleneklere aykırı bulanların oranı % 53, günah olduğunu düşünenlerin oranı % 60, yasaklanması gerektiğini düşünenlerin oranı % 63 ve sadece zorunlu durumlarda uygulanabileceğini düşünenlerin oranı % 64'tür (O'neil; Çarkoğlu, 2019). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması'na (2018) göre ülkemizde isteyerek düşük kentsel alanda % 18, kırsal alanda % 13 olarak, en fazla Doğu'da % 29, en az Kuzey'de % 6 gerçekleşmekte ve isteyerek düşüğe % 60 oranında doktor, % 13 kadının kendisi, % 3 eşi, % 20 kendisi ve eşi, % 2 diğer kişiler karar vermektedir. İsteyerek düşük yapıma dönemi % 49 oranında gebeliğin ilk ayı, % 26 ikinci ayı ve % 25 de üç ve üstündeki aylar olarak gerçekleşmektedir. Önceki yıllara oranla isteğe bağlı kürtaj uygulamalarında azalma görülmekle birlikte Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı (2017) ülkemizde bu uygulamayı gerçekleştiren hastane sayısının az olması (İstanbul'da 43 hastaneden 6'sı) veya kişilerin hastanelerce geri çevrilmesinin de payına dikkat çekmektedir. Kürtaja erişimin sınırlılığı ve olumsuz yaklaşımlar kadının kendi bedeni üzerindeki haklarının öneminin vurgulanmasını gerekli kılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kürtaj, yasak olsun ya da olmasın dünyada çeşitli gerekçelerle istenmeyen gebeliği sona erdiren tıbbi bir müdahaledir. Kürtajın yasaklanması, kürtaj uygulamasını sona erdirmemiştir. Bu nedenle kürtajı baştan reddetmek ya da sadece anne sağlığını etkileyen durumlarda uygulanabilirliğini kabul etmek, kadının insan haklarını sınırlandırmaktadır. Yüzyıllardır süren kadının varoluş mücadelesinde, kadının kendi bedeni üzerinde söz sahipliğini başka kişilerle paylaşması da bu sürecin ne kadar zorlu olduğunu göstermektedir.

Kürtajın hangi sebeple gerçekleşebileceği ve hangi dönemde uygulanacağı ülkelerin yasal sınırları ile belirlenmektedir. Ancak kürtaj sebebine odaklanmak, kürtajı kadın bedeni üzerinde bir hak olarak görmeyi güçleştirmektedir.

Türkiye’de kadının kürtaj kararının sorgulanması ya da cinayetle ilişkilendirilmesi, kadını katil olarak görmeye ve toplumsal cinsiyetçi bakış açısını sürdürmeye yönelik bir adımdır. Diğer yandan ülkemizde evlilik içinde 10 hafta ile sınırlandırılan kürtajın, tecavüz vb. bir olay sonucu gerçekleşmesinde 20 haftalık sürenin yasal olması kürtaj konusunda, gebeliğin nasıl gerçekleştiğinin irdelenmesine sebep olduğundan kürtajı yine politik bir tartışma konusu haline getirmektedir. Bu durum kadının nasıl hamile kaldığının sorgulanması bağlamında ayrılıkçı bir tutum sergilemektedir. Özellikle çocuk istismarı sonucunda oluşan gebeliklerde, ailenin onayının alınması veya vesayet makamı ve sulh hâkiminin izni aranması, çocuklar açısından tam bir koruma sağlayamayabilir. Ailenin çeşitli gerekçelerle kürtaja onay vermemesi, travmatik bir durum yaşan çocuğu başka bir travma ile karşı karşıya bırakabilir. Ayrıca Türkiye için tartışılması gereken en önemli konu, bu karara sadece kadının rızasının yeterli olmamasıdır. Evlilik içi tecavüz, şiddet vb. durumlar söz konusu

olduğunda, rıza göstermeyen koca nedeniyle mutsuz ve sağlıksız koşullarda büyüyen bir çocuk da toplumsal açıdan potansiyel bir sorun olabilecektir. Gebelik sürecinde en fazla sorumluluk alan, sınırlanan ya da problem yaşayan kadın olduğu için, kürtaja karar verme hakkının bütünüyle kadında olması daha makul görünmektedir. Bu anlamda aslında kadının kararına saygı göstermemek veya kararına karşı güvensizlik duymak da cinsiyetçi bir yaklaşım içermektedir.

Doğum kontrol yöntemlerinin her yerde ulaşılabilir olması, aile planlaması hakkında gerekli bilgilendirmenin topluma daha fazla yayılması ve devletin toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele ederek, kadının kararı üzerindeki tahakküme izin vermemesi gereklidir. Rızaya dayanan kürtaj talebi oluştuğunda, kadınların hastanelere ulaşabilmelerinin kolay olması, kürtaj ücretinin makul olması ve bu süreçte yaşanabilecek psikolojik travmaları engelleyebilmek adına hem kürtaj kararından önce hem de sonra destek alanlarının oluşturulması gereklidir.

KAYNAKLAR

Altıparmak, S.; Çiçeklioğlu, M.; Yıldırım, G. (2009). “Abortus ve Etik”, *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, (31), ss.84-90.

Atar, S., & Yalım, N. Y. (2018). Fetüs ve Gebe Hakları Bağlamında Anne Adayı ve/veya Aileden Kaynaklanan Nedenlerle Fetüsün Zarara Uğrama Durumu Fetal Harm Due to Maternal and/or Familial Reasons in the Context of Fetal and Maternal Rights, *Türkiye Biyoetik Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, ss.73-85.

Atay, H. (2017). “Kürtaj Yasasının Arkeolojisi: Türkiye’de Kürtaj Düzenlemeleri, Edimleri, Kısıtları ve Mücadele Alanları”, *FE Dergi* 9, No:2, 1-16.

Ay, F.; Yalçınkaya, N. (2017). “Cenin/ Fetüsün Birey Olarak Tanınması Konusunda Etik İnkilemler”, *E-Sağlık Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 23, ss.50-57.

Bal, M. D. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 15-28.

Bayhan, V. (2013). “Beden Sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet”, *Doğu Batı Dergisi*, (63) ss. 144-164.

Beauvoir, S. D. (2011). *The Second Sex*, New York: A Division Of Random House Inc.

Eckert, P.; McConnellGinet, S. (2004). *Language and Gender* Second Edition, Cambridge and New York: Cambridge University Press.

Berer, M. (2017). “Abortion Law and Policy Around the World: In Search of Decriminalization”, *Health and Human Right Journal*, Vol.19, No. 1., p.13-27.

Biçer, S., Şahin, F., Hacer, A. L. A. N., Karakuş, D., & Çelik, G. (2012). Anne Adaylarının Fetüs Hakları Konusundaki Bilgi Durumları. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 14(2), 42-51.

Borin, F. (2005). “Tasvirlerle Yargıya Varmak”; Matthews Grieco, Sara. “Vücut Görünüş Cinsellik”, *Kadınların Tarihi Cilt 3* (ed. Georges Duby, Michelle Perrot), (çev. Ahmet Fethi), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Bourdieu, P. (2018). *Eril Tahakküm*, (çev. Bediz Yılmaz), İstanbul: Bağlam Yayınevi.

Butler, J. (1999). *Gender Trouble Feminism and The Subversion Of Identity*, New York: Routledge.

Çokar, M. (2008). *Kürtaj*, İstanbul: Babil Yayınları.

Doğan, R. (2016). “Kadının Üreme Hakkı, Kürtaj, Çocuk Düşürme Ve Düşürtme Suçları”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (127), ss.73-120.

Duby, G.; Perrot, M. (ed.). (2005). *Kadınların Tarihi Ortaçağ’ın Sessizliği 2. Cilt*, (çev. Ahmet Fethi), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

- Giuliano, P. (2017).** *Gender: A Historical Perspective*, Bonn: Iza Institute of Labor Economics. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.
- (2018). *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*, Ankara
- İnceoğlu, Y.; Kar, A. (2010).** *Dişilik, Güzellik ve Şiddet Sarmalında Kadın ve Bedeni*, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi,
<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>, 17/07/2019.
- Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi,
<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/cedaw.pdf>, 17/07/2019.
- Karakaya, H., & Cihan, Ü. (2017).** Toplumsal Yapı, İktidar Ve Kadın Bedenin Kurgulanışı. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (MÜSBİD)*, 6(11), 5-17.
- Kubilay, Ç. (2014).** İslami Muhafazakâr Kadın Yazarların Perspektifinden Kürtaj Tartışması: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Alternatif Politika*, 6(3), 387-421.
- Kurt, E., & Tunca, Y. (2016).** Temel Etik İlkeler Çerçevesinde Gebeliğin Sonlandırılmasındaki Etik İnkilemlere Bir Bakış. *Medical Bulletin of Haseki/Haseki Tıp Bülteni*, 54(2).
- Lafaucheur, N. (2005).** “Annelik Aile Devlet”, *Kadınların Tarihi Cilt 5* (ed. Georges Duby, Michelle Perrot), (çev. Ahmet Fethi), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- McElroy, W. (2012).** “Kürtaj: Ahlaki Bir Bataklık”, ss. 7-10; Vieira Jr., E. “Kürtaj Hakkı: Kendine Mantıksal Temeller Arayan Dogma”, ss.13-22; Sambur, B. “Kürtaj: Hayat mı, Hürriyet mi?”, ss. 24-30, *Liberal Düşünce Dergisi*, (67).
- Neff, C. L. (1990).** “Woman, Womb, and Bodily Integrity,” *Yale Journal of Law & Feminism*, Vol. 3: Iss. 2, Article 6, p.327-353.
- Nüfus Planlaması Hakkında Kanun (2827 Sayılı).
- Post, S. G. (ed.) (2004).** “ Tek Tanrılı Dinlerin Kürtaja Bakış Açısı Üzerine” *Encyclopedia Of Bioethics* (içinde), (Çev. Alkım Saygın), ss. 28-43, New York: Macmillan.
- O’neil, M. L.; Çarkoğlu, A. (2019).** *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması*, Kadir Has Üniversitesi, s.1-63.
- Özbudun, S.; Sarı, C.; Demirer, T. (2007).** *Küreselleşme, Kadın ve Yeni Ataerki*, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Rahim Tahliyesi ve Sterilizasyon Hizmetlerinin Yürütülmesi ve Denetlenmesine İlişkin Tüzük (7395 Sayılı).
- Saygılıgil, F. (2015).** Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları.
- Sert, G. (2013).** *Üreme Haklarının Yasal Temelleri ve Etik Değerlendirme*, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, İstanbul: Ege Basımevi.
- Sevim, A. (2005).** *Feminizm*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Shrage, L. (2003).** *Abortion and Social Responsibility: Depolarizing the Debate*, New York: Oxford University Press.
- Türkiye Aile Sağlığı Planlaması Vakfı. (2017).** *Sisteme Değil, İsteğe Bağlı Hizmet: Sağlık Çalışanları Gözünden İstanbul’da Kürtaj ve Aile Planlaması Hizmetlerinin Durumu*, UNFPA Türkiye Ofisi, Ankara.
- Türk Ceza Kanunu (5237 Sayılı).
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2018).** *Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri*.
- UNESCO. (2000). *Gender Sensitivity*,
http://www.unesco.org/education/mebam/module_5.pdf, 05/07/2019.
- United Nations. (2014).** *Abortion Policies and Reproductive Health Around The World*, United Nations Publication.
- Uyumaz, A; Avcı, Y. (2016).** “Türk Hukukunda Gebeliğin Sonlandırılması”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7 (1), ss. 579-638.
- Ürem, M. (2012).** “Kadın Vücudu ve Etik Sorunlar”, *Sağlık Hukuku Makaleleri II* (içinde), ss. 79-102, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Yayla, M.; Şen C. (2002).** Fetus Hakları, *Perinatoloji Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, ss.43-47.
- Yıldırım, M., & Reşitoğlu, H. Ü. Öznenen Nesneye İtilme: Kadın Deneyimi Olarak Kürtaj/Repressing From Subject To Object: Abortion as a experience of woman. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 3(1), 102-128.
- Yiğit, R. (2002).** Fetus-Yenidoğan Hakları ve Hemşirelik, C. Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 6 (2), ss.50-57
- World Economic Forum. (2018).** *The Global Gender Gap Report*
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46619022>, 08/07/2019.
https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/05/120531_un_abortion, 25/07/2019.
<https://tr.euronews.com/2018/05/03/avrupa-da-kurtaj-en-kat-ve-en-liberal-ulkeler>, 25/07/2019.
<http://ka-der.org.tr/kurtaj-yasagi-68-bin-can-aliyor/>, 25/07/2019.
<https://www.ntv.com.tr/turkiye/her-kurtaj-bir-uluderedir,z1M5Y2znmwEu6drogItVkiA>, 21/10/2020.
https://www.who.int/health-topics/abortion#tab=tab_1, 24/08/2020.